

خبرنامه اطلاع رسانی داخلی
دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
ویژه نامه شهادت امام صادق (علیه السلام)

اصحاح

السيرة النبوية
الاصحاح

قال الامام صادق (عليه السلام) : ان المسلمين يلتقيان ، فافضلهما اشدهما حبا لصاحبه .
از دو مسلمان که به هم برخورد می کند آن که دیگری را بیشتر دوست دارد بهتر است .

اندرزهای ده گانه صادق آل محمد(ص)

«جَاءَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ يَا بَنِي آدَمَ وَأُمِّي عَظَمِي مُوعِظَةٌ فَقَالَ (ع) إِنَّ كَانَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدْ تَكْفَّلَ بِالرِّزْقِ فَأَهْتَمَّاكَ لِمَا دَا وَإِنْ كَانَ الرِّزْقُ مَقْسُومًا فَالْحِرْصُ لِمَا دَا وَإِنْ كَانَ الْحِسَابُ حَقًّا فَالْجَمْعُ لِمَا دَا وَإِنْ كَانَ الْخَلْفُ مِنَ اللَّهِ حَقًّا فَالْيُخْلُ لِمَا دَا وَإِنْ كَانَتِ الْعُقُوبَةُ مِنَ النَّارِ فَالْمُعْصِيَةُ لِمَا دَا وَإِنْ كَانَ الْمَوْتُ حَقًّا فَالْفِرْعُ لِمَا دَا وَإِنْ كَانَ الْعَرْضُ عَلَى اللَّهِ حَقًّا فَالْمَكْرُ لِمَا دَا وَإِنْ كَانَ الْمَمَرُ عَلَى الصِّرَاطِ حَقًّا فَالْعُجْبُ لِمَا دَا وَإِنْ كَانَ كُلُّ شَيْءٍ بِقَضَاءٍ وَقَدَرٍ فَالْحُزْنُ لِمَا دَا وَإِنْ كَانَتِ الدُّنْيَا فَانِيَةً فَالطَّمَأِينَةُ إِلَيْهَا لِمَا دَا» (الخصال، ابن بابويه، ج ۲، ص ۴۵۰)

مردی از امام صادق (ع) اندرزی درخواست نمود! آن حضرت به او فرمود:

۱. اگر خدای تعالی روزی را به عهده گرفته است غصه خوردنت برای چیست؟
۲. اگر روزی تقسیم شده است، حرص و آز برای چیست؟
۳. و اگر سنجش (در قیامت) حق است، پس ثروت اندوزی برای چیست؟
۴. و اگر عوض دادن خدای تعالی حق است، پس بخل ورزیدن برای چیست؟
۵. و اگر کیفر الهی آتش دوزخ است، پس گناه برای چیست؟
۶. و اگر مرگ حق است، پس شادمانی برای چیست؟
۷. و اگر (کارنامه) اعمال بر خدا عرضه می شود، پس فریب برای چیست؟
۸. و اگر گذر کردن بر صراط حق است، پس خودپسندی برای چیست؟
۹. و اگر تمام چیزها به قضا و قدر است، پس اندوه برای چیست؟
۱۰. و اگر دنیا ناپایدار است، پس اعتماد و آرامش به آن برای چیست؟

ولادت امام(ع)

پدر امام صادق(ع)، پیشوای پنجم، امام محمد باقر(ع) و مادر ایشان ام فروه دختر قاسم بن محمد ابی بکر بود که در میان اهل علم رشد کرده بود. (رک: زندگانی حضرت امام جعفر صادق(ع)، عمادزاده، ج ۱، ص ۱۹)

تاریخ ولادت امام ششم(ع) اختلافی می باشد. به نظر صاحب کشف الغمه سال ۸۰ بوده است. (کشف الغمه فی معرفه الأئمه، اربلی، ج ۲، ص ۱۶۱) برخی منابع هم سال ۸۲ و ۸۳ را ذکر کردند. از این جهت مطالعه بیشتر آن را به منابعی مانند کافی، بحار الانوار، کشف الغمه و ... ارجاع می دهیم.

در وجه نامگذاری امام(ع) به صادق در کتاب الخرائج والجرائح از راوندی(رک: ج ۱، ص ۲۶۸ - ۲۶۹) با استناد به کتاب بحار الانوار این گونه نقل شده است که از امام سجاد(ع) پرسیدند: امام بعد از شما کیست؟ فرمود: «محمد باقر(ع) که علم را می شکافد. پرسیدند: امام بعد از او چه کسی خواهد بود؟ پاسخ داد: جعفر(ع) که نام او نزد اهل آسمان ها «صادق» است! حاضران با شگفتی پرسیدند: شما همه راستگو و صادق هستید، چرا او را «بخصوص» به این نام می خوانید؟ امام سجاد(ع) به سخنی از رسول اکرم(ص) اشاره کرد و فرمود: پدرم از رسول خدا(ص) نقل کرد که: وقتی فرزندم جعفر بن محمد بن علی بن حسین متولد شد، او را صادق بنامید، زیرا فرزند پنجم از او جعفر نام خواهد داشت و ادعای امامت خواهد کرد، به دروغ و از روی افترا به خدا. او نزد خدا جعفر کذاب

الگوی متعادل بوده است.

۱. علم صادق آل محمد(ص)

امام در محفل تربیتی جدش امام سجاد(ع) به حد کمال از تربیت، زهد، عبادت، تقوی و ... فرا گرفت و مایه تربیتی او در ظاهر پس از تربیت ربوبی در مهد عوطف زین العابدین بود. (رک: زندگانی حضرت امام جعفر صادق(ع)، عمادزاده، ج ۱، ص ۲۵) از این رو تحصیلات عالی امام از همان دوران نوجوانی آغاز گشته است. (رک: مغز متفکر جهان شیعه، مترجم: منصور، ص ۳۱)

در قدرت بالای علمی امام(ع) همین بس که بزرگان علمی اهل سنت همچون ابو حنیفه و مالک شاگرد ایشان بودند. (رک: زندگانی حضرت امام جعفر صادق(ع)، عمادزاده، ج ۱، ص ۲۰)

۲. ایجاد نهضت علمی

به دلیل اختلاف و تغییر خلافت از بنی امیه به بنی عباس، این فاصله زمانی فرصت مناسبی برای امام(ع) بود تا در عرصه های مختلف به ویژه بعد علمی به تربیت مردم بپردازد. همان طور که شمار شاگردان ایشان به خوبی بیانگر این تلاش مستمر امام(ع) می باشد و این مهم به مرور زمان سبب شد که امام به عنوان رئیس مکتب جعفری شهره شود.

ایشان که پایه گذار مذهب جعفری اند در باب علم و دانش سرآمد مردمان عصر بودند و به عنوان صاحب کتاب و رساله شهرت داشتند. همان گونه که کتاب هایی با عناوین مصباح الشریعه و مفتاح الحقیقه، اهلیله، توحید مفضل و رساله هایی مشهور به رساله عبد الله بن نجاشی، رساله آن حضرت خطاب به یاران، رساله امام به پیروان شیوه رای و قیاس، رساله آن حضرت درباره غنایم و وجوب خمس در آن ها و ... کلمات قصار و سفارشات امام به عبد الله بن جنذب، به ابو جعفر محمد بن نعمان احوال و ... از ایشان ثبت شده است. (رک: حوزه نت)

حسب سنتی که ایشان از رسول الله(ص) به ارث برده بود. از مسجد برای تبلیغ و گسترش دین، انجام امور سیاسی، انتقال معارف الهی و ... استفاده می کردند و محل تدریس هم در مسجد بود. (رک: بر امام صادق و امام کاظم چه گذشت، موسوی کاشانی، ص ۱۷)

۳. شاگرد پروری

حرکت امام صادق(ع) سبب شد تا به نوعی جنبش علمی در آن زمان و زمان های بعد ایجاد شود که اکنون آثار زیادی از شاگردان امام(ع) بر جای مانده است. فضای علمی آن روز به گونه ای بوده است که شاگردانی از خاص و عام در کلاس درسی ایشان حضور یافته و به فراگیری تفسیر، حدیث، فقه و ... می پرداختند تا آن جا که شیخ مفید شمار شاگردان ایشان را بالغ بر چهار هزار نفر عنوان کرده است. این ها علم را فراگرفته را در شهرها و سرزمین های دیگر منتشر می کردند. (رک: الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، مفید، ج ۲، ص ۱۷۹)

برخی از اصحاب خاص ایشان عبارتند از: جمیل بن دراج، عبدالله بن

افترا زنده برخداست». (رک: بحار الأنوار، مجلسی، ج ۴۷، ص ۹)

نام امام(ع) جعفر می باشد که در معنی آن به نهر کثیر النفع و نام نهری در بهشت اشاره شده است. از این رو که علوم اهل بیت نبوت(ع) باعث شد که مذهب اثنی عشری ترویج شود. (رک: ناسخ التواریخ زندگی حضرت امام جعفر صادق، سپهر، ج ۱، ص ۱۲) همان طور که امام باقر(ع) فرمود: «يَمْضُونَ الثَّمَادَ وَيَدْعُونَ النَّهْرَ الْعَظِيمَ»، «این مردم) نم را می مکند و نهر بزرگ را از دست می نهند». (بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد(ص)، صفار، ج ۱، ص ۱۱۷) کتبه امام(ع) ابو عبد الله، ابو اسماعیل و ابو موسی می باشد. (العدد القویة لدفع المخاوف الیومیة، حلی، ص ۱۴۷) همچنین برای ایشان القاب متعددی از قبیل صادق، مصدق، محقق، کاشف الحقایق، راجم، فاضل، طاهر، صابر ذکر شده است. که مشهورترین آن ها صادق می باشد. (رک: ناسخ التواریخ زندگی حضرت امام جعفر صادق، سپهر، ج ۱، ص ۱۳ - ۱۴) قابل توجه می باشد که لقب صادق آل محمد نیز به دلیل آوازه علم و دانش امام در محیط آن روز بوده است. (رک: امام جعفر صادق(ع) پیشوا و رئیس مذهب، بخشایشی، ص ۳۱)

بنابر نقل مشهور، تعداد فرزندان امام(ع) ده تن به نام های امام هفتم(ع)، اسماعیل، محمد، علی، عبدالله، اسحاق، عباس، اسماء، فاطمه کبری و فاطمه صغری گزارش شده است. (رک: الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، مفید، ج ۲، ص ۲۰۹؛ تاریخ زندگانی امام صادق(ع)، علی رفیعی، ج ۱، ص ۲۰)

در ادامه این ویژه نامه به مختصری از ابعاد زندگی امام(ع) اشاره می شود.

بعد علمی زندگی امام جعفر صادق(ع)

زندگی ائمه(ع) دارای ابعاد مختلفی بوده است که در همه آن ها از قرآن جدا نبوده است. زندگی آن ها به گونه ای بوده که از آن زمان بعد برای افراد در زمان ها و مکان های مختلف به عنوان سیره و

۲. سفارش موکد به نماز

این سفارش در واقع به عنوان آخرین وصیت امام(ع) بوده است که ابو بصیر از امام(ع) نقل می کند: «إِنْ شَفَاعَتَنَا لَا تَنَالُ مُسْتَخْفًا بِالصَّلَاةِ»، شفاعت ما ائمه(ع) شامل کسی که نماز را سبک بشمارد نمی شود. (الأمالی، ابن بابویه، ص ۴۸۴)

۳. برنامه ریزی

برنامه ریزی و اهتمام به استفاده مفید از زمان در سیره همه ائمه(ع) بوده است. آن گونه که امام(ع) فرمود: کارهای بزرگ خود را خود انجام ده و کارهای جزئی و کوچک را به دیگران واگذار. (من لا یحضره الفقیه، ابن بابویه، ج ۳، ص ۱۶۹) در واقع می توان این گونه گفت که کارها به دو دسته شخصی و جمعی قابلیت تقسیم دارد. که اگر بدون برنامه و تقسیم کار باشد، مشکل است که انسان بتواند تمام کارهایش را خود انجام داده و به خوبی به پایان برساند. (درسهائی از مکتب امام صادق(ع)، حکیم، ص ۴۷) در سخن دیگری امام(ع) می فرماید: «كَمَالُ الْمُؤْمِنِ فِي ثَلَاثِ خِصَالٍ: الْفَقْهَ فِي دِينِهِ، وَالصَّبْرَ عَلَى النَّائِبَةِ، وَالتَّقْدِيرَ فِي الْمَعِيشَةِ»، «کمال مؤمن در سه خصلت است: آشنا بودن به مسائل و احکام دین، صبر در مقابل شداید، زندگی او همراه با حساب و برنامه ریزی دقیق باشد». (الأمالی، طوسی، ص ۲۶۶)

۴. پرهیز از دو رویی

امام(ع) در باب دو رویی می فرماید: «کسی که با دو رو و دو زبان با مسلمانان برخورد کند در روز قیامت با دو زبان آتشین محشور خواهند شد. (ارشاد القلوب إلى الصواب، دیلمی، ج ۱، ص ۱۷۸) بعضی از مردم ظاهر و باطنشان یکی است که خطری متوجه سایر مردم نمی شود امام عده ای بر خلاف این دسته هستند که این دسته مردم را فریب می دهند. (رک: درسهائی از مکتب امام صادق(ع)، حکیم، ص ۱۸۳) مروری به کتاب موسوعه امام صادق(ع) کتاب موسوعه الامام الصادق(ع)، سید محمد کاظم قزوینی، مکتبه بصیرتی، قم، بیش از ۶۰ جلد، ۱۴۱۴ق.

مؤلف، انگیزه خود را از تدوین کتاب این گونه ذکر می کند که: «نشر شریعت اسلامی، خدمتگذاری به دین اسلام، برداشتن پرده از گوشه ها و ابعاد مختلف زندگانی امام صادق(ع)، ارائه برخی از اندیشه و معارف علمی و دینی امام به جهان، جمع آوری احادیث پراکنده در هزاران کتاب، رساله و آثار مختلف، در یک مجموعه منسجم و منظم، جلب توجه شیعیان برای شناخت عظمت و جایگاه والای یکی از امامان عزیز». (رک: موسوعه الامام الصادق(ع)، قزوینی، ج ۱، ص ۱۷) مباحثی که در این کتاب مطرح شده است عبارتند از: حدیث ثقلین، ولادت، القاب و اسامی، ویژگی ها، زندگی تربیتی، اقتصادی و علمی امام، علم امام، امام صادق و علوم غیب، طب، نجوم، گویش حیوانات، زبان ها و لغات، سیره امام، مکتب علمی امام، مذهب جعفری، امام و میراث انبیاء، امام و جن، امام ومعجزات، امام و مذاهب معاصر وی، نمونه هایی از سیره امام، حیات سیاسی امام، حکومت های معاصر امام، امام و قیام ها، معاد، مرگ، ایمان، کتاب مکارم اخلاق، پیدایش جهان و سایر مباحث که خواننده را به این کتاب ارزشمند ارجاع داده تا به اطلاعات مفصل دست یابد. (رک: حوزه نت)

داشت و شاید مخالفت هایی که با وقوع قیام ها داشتند به این نکته بر می گشت که جامعه حاضر ظرفیت وقوع قیام را از طرف سرداران و مردم ندارد. از این جهت در برخی منابع تاریخی به نوعی آمده که امام با قیام زید موافقتی نداشته است. (رک: حوزه نت) نگاه به برخی منابع روایی مانند کافی(ج ۸، ص ۲۶۴) و مرآة العقول(ج ۴، ص ۱۱۸) بیانگر این نکته می باشد که ایشان در برابر قیام هایی همچون قیام زید، محمد نفس زکیه سخنانی داشته اند که مطالعه تکمیلی آن به خواننده واگذار می شود.

شهادت

تاریخ شهادت ایشان نیز اختلافی می باشد که صحیح ترین و مورد اتفاق ترین آن ها سال ۱۴۸ بوده است. (حیوة صادق(ع)، محدث خراسانی، ص ۹۴) منصور دوانیقی که شخصی ستمگر و سختگیر بود همواره امام را در مراقبت شدید ماموران خویش می داشت و جاسوسانی بر آن حضرت گماشته بود. بارها برای نابودی ایشان اقدام کرده بود اما چون تقدیر نبود موفق به انجام نیت پلید خود نمی شد. (رک: پیشوای ششم حضرت امام جعفر صادق، هیئت تحریریه موسسه در راه حق، ص ۷۲) از آن جا که تحمل وجود علمی امام بر ستمگران و بی فضیلت ها سنگین و غیر قابل تحمل بود با حیل های گوناگون بعد از چنین بار یورش شبانه به منزل ایشان، سرانجام امام را به تبعید بردند. (مناقب آل ابی طالب (ع) ابن شهر آشوب مازندرانی، ج ۴، ص ۲۸۰) و به وسیله زهر مسموم کرده و به شهادت رساندند. (رک: بر امام صادق و امام کاظم چه گذشت، موسوی کاشانی، ص ۱۷)

قطره ای از دریای معنویت

۱. دعوت با عمل

«كُونُوا دَعَاةً إِلَى أَنْفُسِكُمْ بِغَيْرِ أَسْتَنْتِكُمْ وَ كُونُوا زَيْنًا»، «به وسیله عمل و کردار خود مردم را دعوت به دین کنید و شما شیعیان برای ما مایه زینت و افتخار و سربلندی باشید و شما باعث خجالت و سرافکنندگی تشیع و ما نباشید». (مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، مجلسی، ج ۸، ص ۶۱)

مسکان، حماد بن عیسی، حماد بن عثمان، عبدالله بن مسکان ... (رک: حضرت صادق(ع)، کمپانی، ص ۲۴۵ - ۲۴۹) ابوحنیفه، پیشوای مکتب حنفی درباره شاگردی خود نزد حضرت می گوید: «لولا السنن لهلك نعمان»، «اگر آن دو سال نبود، نعمان یعنی نام ابوحنیفه هلاک می شد». (الإمام الصادق و المذاهب الأربعة، حیدر، ج ۲، ص ۳۱۶) از دیگر ابعاد تربیت علمی امام(ع) نسبت به شاگردان این بود که رفت و آمد علما به دربار سلاطین را به آن ها متذکر شده و از این کار بیم می داد: «الْفُقَهَاءُ أُمَّاءُ الرُّسُلِ فَإِذَا رَأَيْتُمُ الْفُقَهَاءَ قَدْ رَكِبُوا إِلَى السَّلَاطِينِ فَاتَّهَمُوهُمْ»، «فقیهان امنای پیامبرانند، اگر فقیهی را ببینید که پیش سلاطین رفت و آمد دارد، او را متهم کنید». (تهذیب الکمال فی اسماء الرجال، المرزی، ج ۵، ص ۸۸؛ کشف الغمه، ج ۲، ص ۱۸۴)

۴. آزاداندیشی علمی

در این زمینه از عبدالله بن سنان، ضمن سخن طولانی به این مولفه ارزشمند از روش های علمی امام(ع) اشاره شده است که «الزُّنْدِيقُ الَّذِي سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ مَسَائِلَ كَثِيرَةٍ أَنَّهُ قَالَ كَيْفَ يَعْبُدُ اللَّهُ الْخَلْقَ وَ لِمَ يَرَوْهُ...؟ فَمِنْ أَيْنَ أَثْبَتَ أَنْبِيَاءَهُ وَ رُسُلَهُ... مِنْ أَى شَيْءٍ خَلَقَ اللَّهُ الْأَشْيَاءَ...»، «فرد زندیقی خدمت حضرت بود و از ایشان سوالات زیادی در مورد مسائل مختلف پرسید، مثلاً پیرامون چگونگی عبادت خدا در حالیکه دیده نمی شود و چگونگی اثبات انبیاء و چگونگی خلق خدا و ...؟». (رک: الإحتجاج علی أهل اللجاج، طبرسی، ج ۲، ص ۳۳۶ - ۳۳۷)

۵. امام(ع)، شبهات عصر و فرقه ها

امام در طول حیات پر برکتش مانند دیگر ائمه رسالت مبارزه با گروه ها و فرقه های منحرف را داشت. ایشان با متکلمان به ویژه جبریه، مشبهه، تناسخیه، زنادقه، غالیان و سایر مکتب ها و نحله های فکری به شیوه اسلامی و اصولی به مناظره برخاست. تا زمان امام(ع) فرصت مناسبی برای ائمه پیش از وی به دست نیامده بود که شبهات و انحرافات فکری مردم را برطرف سازد. از جهت دیگر فرقه های مختلف اسلامی در زمان حضرت وجود نداشته و پاره ای از آن ها بعداً به وجود آمده اند. به عنوان نمونه از چهار فرقه اهل سنت صاحبان دو فرقه شافعی و حنبلی حتی متولد نشده بودند. تنها راه دفع شبهه ها با تلاش امام(ع) درباره نشر علم و بیان احکام با مبانی دینی، تفسیر آیات و تشریح اصول عقاید اسلام در آن زمان علاج شد. (رک: حضرت صادق(ع)، کمپانی، ص ۱۳۴ - ۱۳۶)

نگاهی به فعالیت سیاسی امام(ع)

امام از آغاز تا پایان زندگی با تعدادی از زمامداران اموی به نام های عبدالملک پسر مروان، ولید و سلیمان پسر عبدالملک، عمر پسر عبدالعزیز، یزید و هشام پسر عبدالملک، ولید پسر یزید پسر عبدالملک، ابراهیم پسر ولید پسر عبدالملک و مروان پسر حکم معرف به مروان حمار و ... هم عصر بود. (رک: امام جعفر صادق(ع) پیشوا و رئیس مذهب، بخشایشی، ص ۱۲۸) امام(ع) با تدبیری که داشت همیشه فضای جامعه را در نظر

